

FORUM EDUKACJI
MEDIALNEJ

SZKOŁA XXI WIEKU

Rozwijanie kompetencji cyfrowych w polskiej szkole

Zuzanna Czachorek

#1

KOMPETENCJE CYFROWE – PRZYSZŁOŚĆ EDUKACJI?

Rola kompetencji cyfrowych w życiu społecznym wzrasta. Umiejętne posługiwanie się technologią jest dziś nie tylko przydatne do celów edukacyjnych, ale staje się wręcz niezbędne, by dostosować się do zmian zachodzących w środowisku, w jakim funkcjonuje społeczeństwo. Analizując te etapy przemian, nie sposób pominąć kwestii pandemii. Przejście na naukę zdalną udowodniło, że nawet częściowe wykluczenie cyfrowe ogranicza dostęp do usług, dóbr i narzędzi.

Przyspieszona transformacja cyfrowa spowodowała, że nabycie pewnych kompetencji stało się koniecznością. Sytuacja na rynku pracy zmienia się – digitalizacja niejednokrotnie okazuje się niezbędna. Natomiast w czasie pandemii alternatywą do nauczania zdalnego był najczęściej brak nauczania.

Znaczenie rozwijania kompetencji cyfrowych dostrzegają rządy państw na całym świecie, również w Polsce. Prowadzone wobec

tego działania (programy edukacyjne, zmiany w systemie edukacji itp.) miały swój początek na długo przed wybuchem pandemii. Przedmioty szkolne, takie jak, informatyka miały i mają za zadanie przygotować uczniów już najmłodszych klas do funkcjonowania w społeczeństwie XXI wieku. Organy Unii Europejskiej, mając na uwadze troskę o wszechstronny i adekwatny do współczesnych realiów rozwój wszystkich obywateli, wpisały kompetencje cyfrowe na listę ośmiu kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

W niniejszym raporcie zawarliśmy informacje o zmianach w podejściu do rozwijania kompetencji cyfrowych na przestrzeni lat w Polsce i dotyczących tego tematu prognozach. Analiza wyników badania przeprowadzonego wśród nauczycieli pozwoliła na sformułowanie najważniejszych wyzwań dla polskiej szkoły w ramach rozwijania tych kompetencji w procesie kształcenia dzieci i młodzieży.

78% Polaków to użytkownicy internetu, ale jedynie 44% osób w wieku od 16 do 74 lat posiada co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe (średnia dla Unii Europejskiej to 58%). Ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe ma 21% obywateli (w UE 33%) (DESI 2020).

W 2018 roku w Unii Europejskiej 64% dużych przedsiębiorstw i 56% małych i średnich doświadczyło trudności z zatrudnieniem specjalistów w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Dostrzega się również niepokojąco mały wzrost ich liczby w Unii Europejskiej – z 3,7% w 2016 roku do 3,9% dziś (DESI 2020).

W 2018 roku prawie osiem na dziesięć europejskich firm stwierdziło, że jedną z większych przeszkód dla inwestycji jest ograniczona dostępność odpowiednio wykwalifikowanych pracowników. (EIB Investment Report 2018/2019: retooling Europe's economy - Key findings, s. 14).

W 2017 roku ponad połowa badanych firm zgodziła się z tezą, że deficyt kompetencji ma znaczący wpływ na utrudnienie realizacji programów transformacji cyfrowej (Capgemini Digital Institute, 2017, s. 4).

Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego w 2018 roku wydało prognozę, według której do 2025 roku około 48% wszystkich ofert pracy będzie musiało być obsadzonych przez osoby posiadające wysokie kwalifikacje. Przewiduje się również, że już w 2018 roku około 85% wszystkich miejsc pracy w Unii Europejskiej wymagało co najmniej podstawowego poziomu umiejętności cyfrowych (Cadefop, 2018, s. 7).

#2

POLSKA OŚWIATA DOSTRZEGA WAGĘ KOMPETENCJI CYFROWYCH

Na przestrzeni lat zaobserwować można coraz szybsze procesy komputeryzacji i informatyzacji. Zalecenia dotyczące kompetencji cyfrowych obrazują ewoluujący stosunek poli-

tyki oświatowej do konieczności rozwoju tych umiejętności, a także zmianę w społeczeństwie w ogóle.

Kompetencje cyfrowe w podstawowych kierunkach realizacji polityki oświatowej państwa w latach 2016-2021

Źródła: (Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2016/2017, 2016; Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2017/2018, 2017; Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2018/2019, 2018; Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2019/2020, 2019; Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2020/2021, 2020; Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2021/2022, 2021)

Konieczność rozwoju kompetencji cyfrowych wobec wyzwań, jakie stawia przed społeczeństwem sytuacja pandemiczna, dostrzegają autorzy projektu uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia wieloletniego programu rządowego pod nazwą Program Rozwoju Kompetencji Cyfrowych (PRKC):

„W okolicznościach pandemii koronawirusa, gdy celem ograniczenia rozprzestrzeniania się patogenu, optymalnym rozwiązaniem stało się wdrażanie pracy i nauki w trybie zdalnym, przy zastosowaniu narzędzi cyfrowych, rozwój kompetencji cyfrowych obywateli to już nie tylko kwestia przyszłej innowacyjności naszego Państwa, ale kwestia przetrwania oraz funkcjonowania naszego społeczeństwa i państwa tu i teraz. Wiele osób bezradnych wobec nowych technologii, jest skazanych nie tylko na wykluczenie cyfrowe, ale również wykluczenie z rynku pracy z powodu braku umiejętności pracy zdalnej.”

(Projekt, 2021).

Wdrożenie tego projektu, który planowo ma zostać przyjęty przez Radę Ministrów w trzecim kwartale 2021 roku, ma skutkować podniesieniem kompetencji cyfrowych wśród obywateli. Autorzy podkreślają, że Polska nie wykorzystuje potencjału technologii cyfrowych, czego wyrazem jest m.in. wartość indeksu Cyfrowej Gospodarki i Społeczeństwa Cyfrowego (DESI, Digital Economy and Society Index), plasująca nasz kraj na 23. pozycji wśród państw Unii Europejskiej. (Projekt, 2021).

Wyniki Polski i Unii Europejskiej w DESI 2020

Kategoria	Miejsce Polski (na tle 28 państw)	Wynik	Wynik UE
DESI – ogólny wskaźnik	23.	45,0	52,6
łączność	15.	51,3	50,1
Kapitał ludzki	22.	37,3	49,3
Korzystanie z usług internetowych	23.	49,6	58,0
Integracja technologii cyfrowej	25.	26,2	41,4
Cyfrowe usługi publiczne	20.	67,4	72,0

źródło: Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI) na 2020 r. – Polska

#3

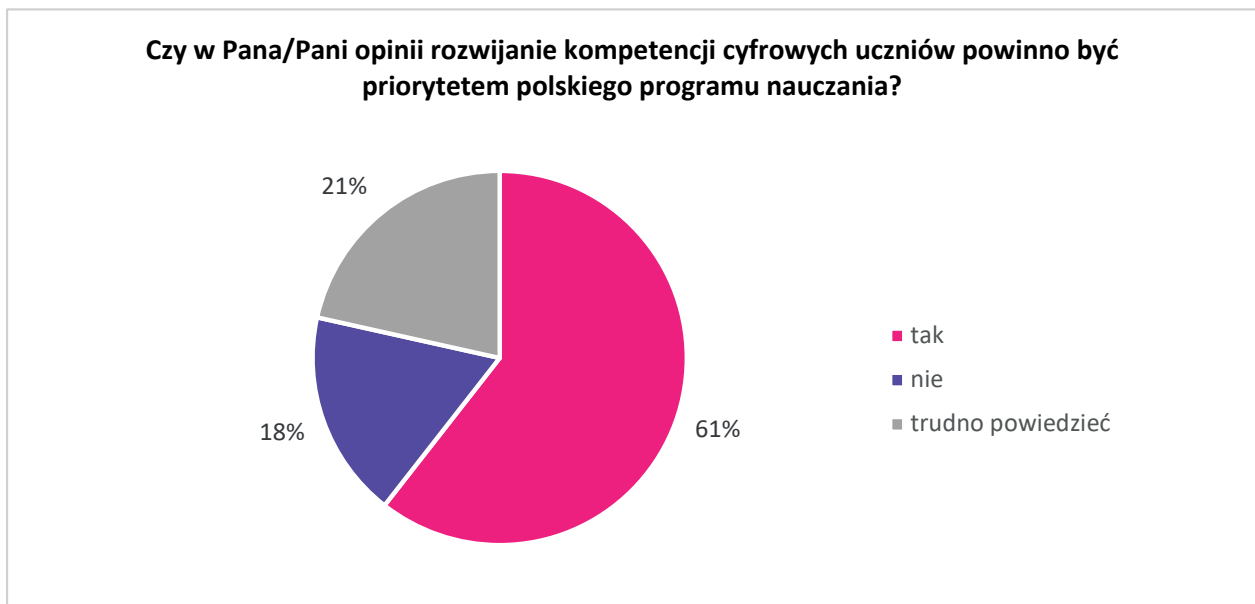
POLSCY NAUCZYCIELE O KOMPETENCJACH CYFROWYCH W DOBIE PANDEMII

Bezpośrednimi odbiorcami narzędzi służących rozwijaniu kompetencji cyfrowych uczniów są nauczyciele. To osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą są w stanie ocenić zasoby i możliwości swoje oraz placówek, w których uczą.

W ramach badania poprosiliśmy o wyrażenie opinii na temat poziomu (własnego oraz swoich uczniów) kompetencji cyfrowych i kon-

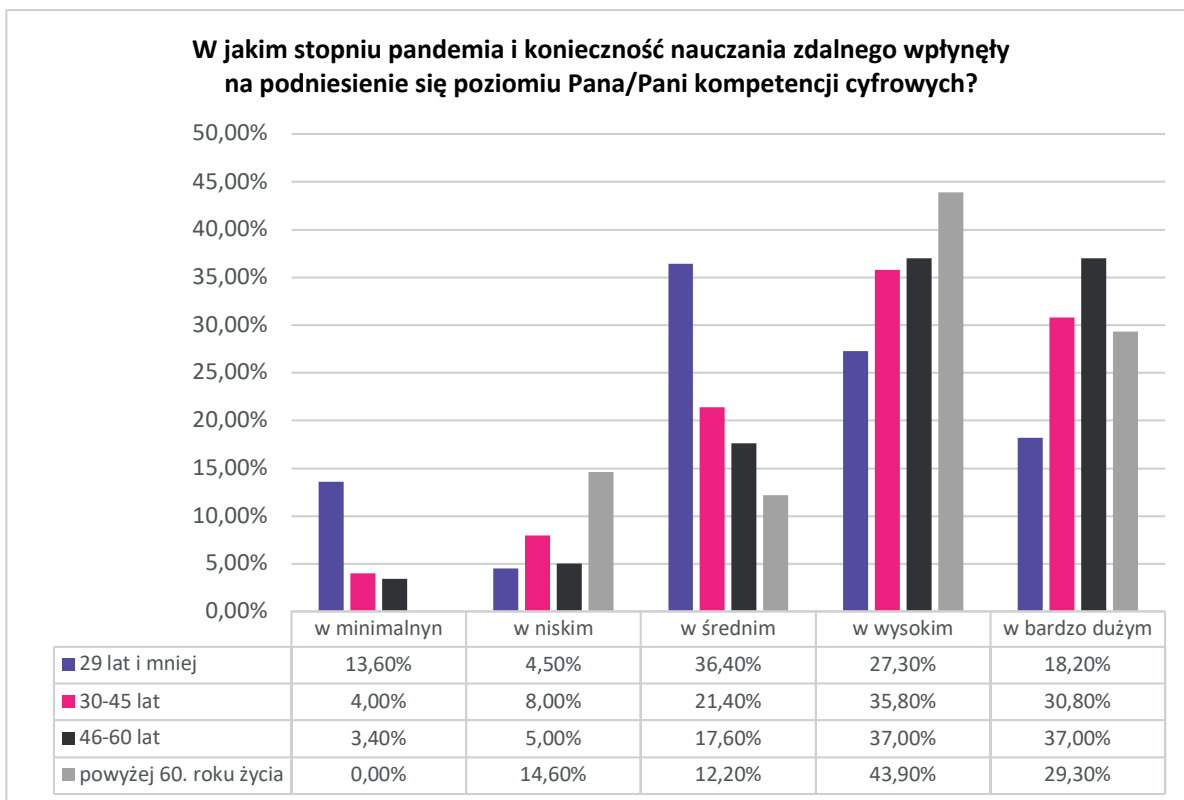
dycji polskiego systemu edukacji pod kątem ich rozwijania.

W badaniu wzięło udział 502 nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Ponad połowa ankietowanych zgodziła się z tym, że rozwijanie kompetencji cyfrowych powinno być priorytetem programu nauczania.

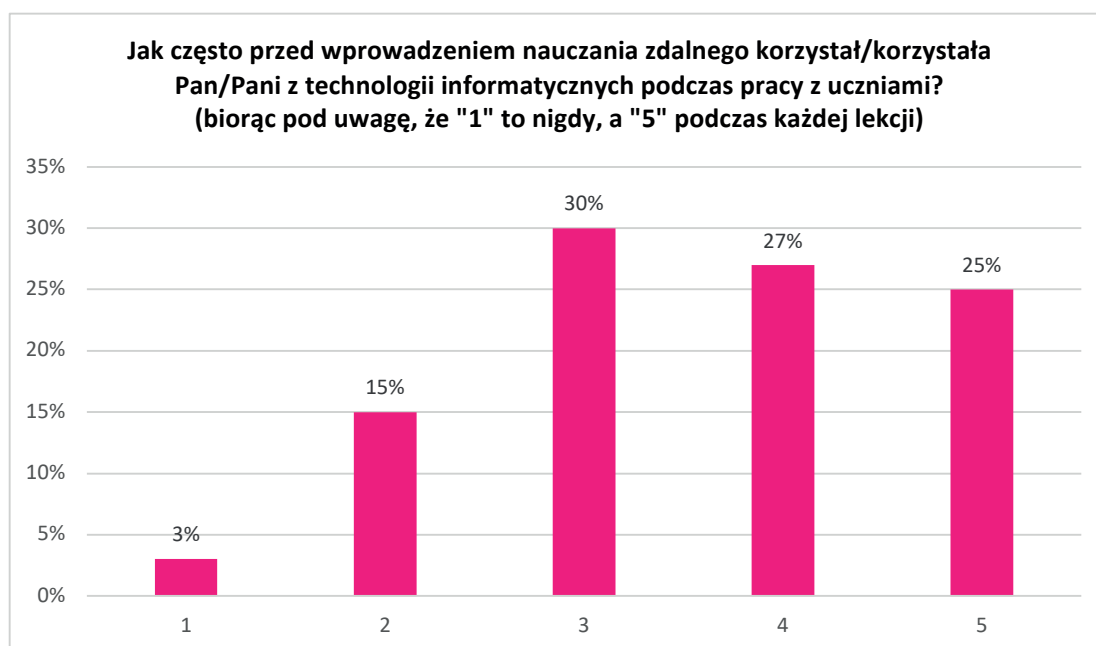
źródło: opracowanie własne

Pandemia niewątpliwie wymusiła na nauczycielach konieczność dostosowania pracy z uczniami do warunków nauczania na odległość, za czym idzie poszerzenie swoich własnych umiejętności. Okazuje się, że starsi wiekiem nauczyciele zaobserwowali w tym aspekcie duży postęp.

źródło: opracowanie własne

Kolejne pytania miały na celu zbadanie sytuacji w szkole przed wprowadzeniem obowiązkowego nauczania zdalnego. Poprosiliśmy nauczycieli o wskazanie, jak często (w skali od 1 do 5) korzystali z technologii informatycznych podczas pracy z uczniami.

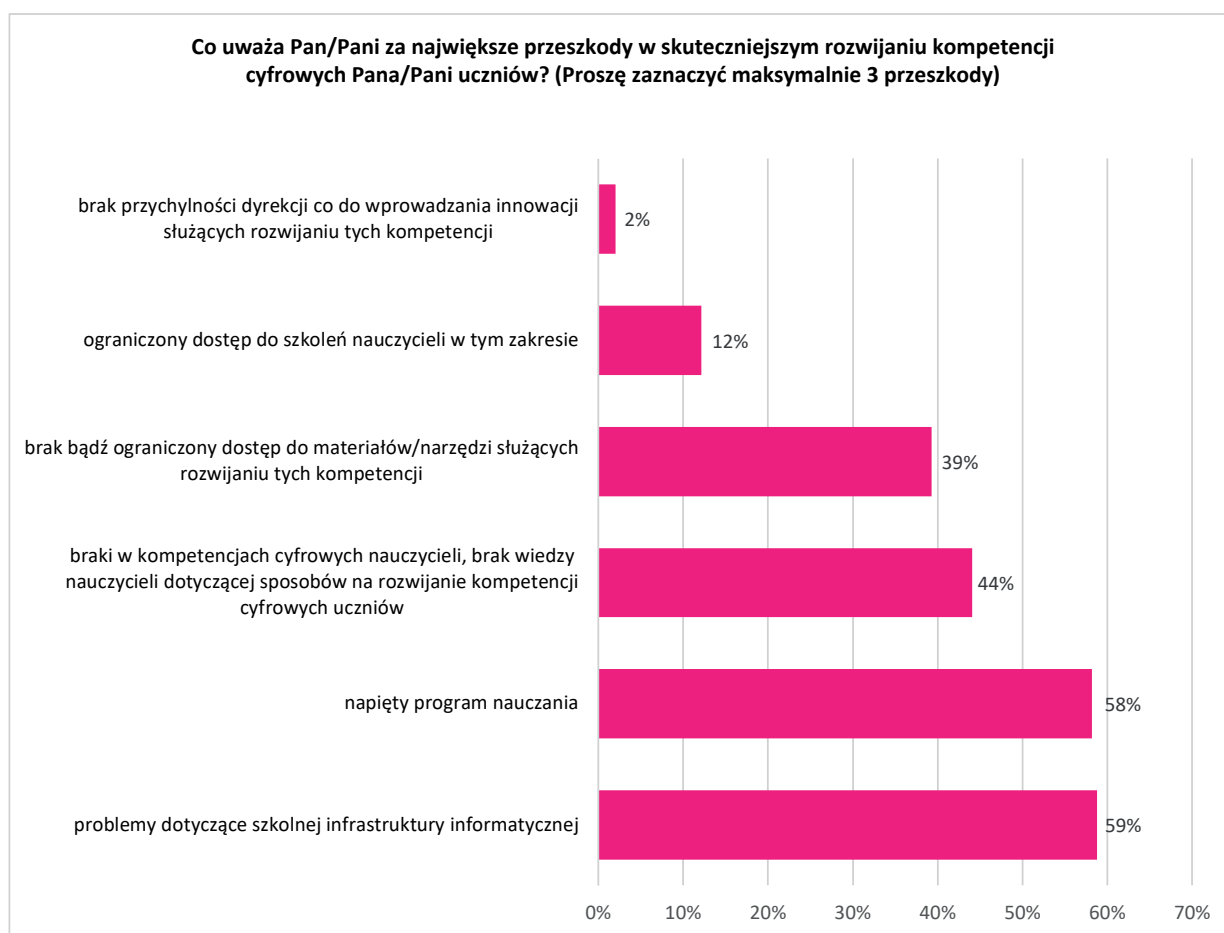

źródło: opracowanie własne

Następnie zadaliśmy nauczycielom pytanie otwarte: *W jaki sposób korzystał/korzystała Pan/Pani z technologii informatycznych podczas pracy z uczniami przed pandemią?* Większość respondentów wspominała o korzystaniu z tablic interaktywnych i rzutnika, dziennika elektronicznego, odtwarzania materiałów (muzyki, filmów), prezentacji multimedialnych i korzystania z elektronicznych wydań podręczników. Nauczyciele wskazywali również na przygotowywanie materiałów dydaktycznych za pomocą internetu (np. tworzenie kart pracy, plakatów) i korzystanie na zajęciach z aplikacji i stron sprawdzających wiedzę (Kahoot, Quizlet itp.). Kilka odpowiedzi dotyczyło nauki programowania.

Ankietowani określali również, co według ich opinii stanowi największe przeszkody w skuteczniejszym rozwijaniu kompetencji cyfrowych uczniów.

Badani wskazywali na niedostosowanie szkoleń do faktycznych potrzeb nauczycieli, zbyt małą liczbę godzin na zajęcia komputerowe bądź informatykę w programie nauczania, nieodpowiednio dobrane zagadnienia w realizacji tych zajęć, problemy ze sprzętem bądź internetem w domach uczniów, brak motywacji i chęci do poszerzania tych kompetencji, inne priorytety w nauczaniu, a także system nauczania lub podstawę programową, które są niedostosowane do współczesnych potrzeb.

źródło: opracowanie własne

Ankietowani ocenili, że polska szkoła w umiarkowanym stopniu jest skuteczna w rozwijaniu różnych umiejętności z zakresu kompetencji cyfrowych. Z danych wynika, że najbardziej nacisk kładzie się na temat cyberbezpieczeństwa, a najslabiej na zagadnienia związane z programowaniem.

źródło: opracowanie własne

#4

ROZWÓJ KOMPETENCJI CYFROWYCH W POLSKIEJ SZKOLE – CZAS NA ZMIANY!

Decyzja o przejściu na nauczanie zdalne niosła ze sobą skutki w postaci konieczności zagwarantowania nauczycielom i uczniom odpowiedniego sprzętu komputerowego. Ważne

było też dostosowanie programu do warunków nauczania niestacjonarnego i wdrożenie rozwiązań informatycznych.

Co wiemy po miesiącach zdalnej nauki i jak, korzystając z tych doświadczeń, możemy zmieniać szkołę, by skutecznie rozwijała kompetencje cyfrowe (nie tylko za pomocą kształcenia na odległość)?

→ Większość badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że wykorzystywanie nowych technologii czyni naukę łatwą i atrakcyjniejszą. Jednocześnie jedną z największych przeszkód, by w ten sposób kształcić, są braki w kompetencjach cyfrowych nauczycieli i w wiedzy dotyczącej sposobów, narzędzi i metod rozwijania tych umiejętności wśród uczniów. Nasuwa się wobec tych danych wniosek, że nauczyciele chętnie rozwijaliby umiejętności dzieci i młodzieży, ale niekoniecznie wiedzą, jak mogą to zrobić.

→ Za największe bariery nauczyciele uznali jednak problemy dotyczące infrastruktury szkolnej (takie jak brak sprawnego sprzętu, słabe łącze internetowe w klasie itp.) oraz zbyt napięty program nauczania. Również w odpowiedzi otwartej na to pytanie, nauczyciele pisali o pewnym anachronizmie polskiego systemu. Zmiana w tej kwestii musiałaby być zatem zapoczątkowana w położeniu nacisku na rozwój umiejętności praktycznych w szkole, wykorzystując przy tym nowe technologie.

→ Efektywność rozwijania kompetencji cyfrowych jest uwarunkowana przede wszystkim stanem wiedzy i umiejętności nauczycieli oraz odpowiednim dostosowaniem środowiska szkolnego i programów nauczania – tak, by szkoła wyposażała absolwentów w niezbędne kompetencje do sprawnego poruszania się w nowoczesnym społeczeństwie.

Nauczyciele są zgodni – w celu poprawienia jakości nauczania w zakresie kompetencji cyfrowych w polskiej szkole potrzebne jest wdrażanie systemowych rozwiązań. Biorąc pod uwagę wartość tychże kompetencji we współczesnych realiach, wydaje się, że takie działanie powinno być jednym z priorytetów polityki oświatowej państwa.

Zuzanna Czachorek – absolwentka Dziennikarstwa i komunikacji społecznej i studentka Nowych mediów w komunikacji na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Interesuje się marketingiem w sieci, literaturą faktu i ideą weganizmu. Czas wolny wykorzystuje na wypady w góry i gotowanie. Autorka raportu napisanego na podstawie pracy licencjackiej „Analiza narzędzi służących kształceniu kompetencji cyfrowych uczniów w polskiej szkole w latach 2010-2020” pod kierunkiem dr. Jakuba Jakubowskiego.

Skład: Monika Jabłońska

POZNAŃ, 2021

Kontakt:

biuro@fem.edu.pl